

DAJTE MI PRIESTOR A POHNEM SVETOM

V divadle je možné pohnúť svetom. Divadlo tiež hýbe našim súkromným svetom, svetom v nás. Všetky vzletné myšlienky o divadle však privádza na zem jedna prozaická potreba – mať miesto, kde divadlo možno robiť. S potrebou zázemia pre vlastné divadlo dosiaľ bojovala i režisérka Iveta Jurčová. Rozhovor s ňou je o hľadaní priestoru pre tvorbu i spätnú väzbu.

Bola to tvoja túžba, založiť si divadlo?

Zrejme to bola nevyhnutnosť alebo túžba viačierých ľudí. Pred desiatimi rokmi pracovalo v leviceckom regióne veľa kvalitných divadelných amatérskych súborov. Ľudí, s ktorými som chcela spolupracovať, som si mohla vyberať. Boli to výborní amatérski herci. Nechýbala im ani tvorivosť, ani ambícia. Spočiatku sme skúšali v nevykúrených dedinských kultúrach, keďže divadelná sezóna v amatérskom divadle a s tým spojená príprava inscenácie začína v zimných mesiacoch. Všetci sme boli zabalení do kožuchov, šálov, rukavíc, pili sme horúci čaj a kostýmové skúšky mali veľmi krátke časový interval. Pravdou je však aj to, že sme skúšali omnoho viac ako bolo zvykom v ostatných amatérskych súboroch. Už vtedy vznikala potreba vlastného [vykúreného] priestoru.

A kde vlastne Divadlo Pôtoň vzniklo?

Začínali sme v Zlatých Moravciach a bol to práve priestor, ktorý nás tam tahal. Trochu

viac tepla v kultúrnom dome, klúčiky, ktorými sme si mohli kedykoľvek odomknúť a až štyri reflektory. Navyše dobré autobusové spojenie. V tom čase do Pôtöne cestovali herci a tvorcovia z celého Slovenska (Liptovský Mikuláš, Rimavská Sobota, Trebišov, Banská Bystrica, Bratislava, Levice atď.). A my sme boli a stále sme náročnejší. Nestačili štyri reflektory a trošku tepla. Tak sme sa prestahovali do Levíc. A niektorí sme doslova zmenili aj trvalé bydliská. V Leviciach sme mali podmienky, o ktorých môže snívať len máloktorý amatérsky súbor. Ako to však na Slovensku býva, s príchodom novej riaditeľky kultúrneho domu sa ideálne podmienky zmenili na neznesiteľné. Opäť sa ukázala potreba vlastných priestorov. Prenajali sme si komerčné priestory v centre mesta a koncom roku 2005 sme spustili do prevádzky Divadelný klub Dve slová.

Zdá sa, že priestory sú tvoj osud.

Jednoznačne.

Kedy ste sa rozhodli profesionalizovať?

Tiež to bola nevyhnutnosť. Nestačilo stretnúť sa raz za čas, chceli sme pracovať systematickejšie. Táto potreba sa vyhrotila ešte viac, keď sme spolu s dramaturgom divadla Michalom Dittem začali študovať na VŠMU. Ďalším dôvodom bolo, že sme sa na ochotníckych prehliadkach stali pre ostatné súbory hrozobou. Rozhodnutie prišlo zvonka aj zvnútra. Keď sme v roku 2003 s inscenáciou *Antigona* dostali Cenu za tvorivý čin roka, povedali sme si, že to je hranica, ktorú sme zdolali a treba

sa pokúsiť dosiahnuť ďalšiu. Hoci som sa čo sa stane so 14 – 15-členným súborom mé od seba sa to vykryštalizovalo. Rozišli sa v dobrom a viem, že sa môžem na tých kedykoľvek obrátiť. Sami sa rozhodli, že si nechcú ísť ďalej.

Ty si vlastne celkom vymenila súbor.

Áno, z pôvodného súboru zostali štyria hľadacie riaditeľ a manažér Michal Somoš, dramaturg Pavel Graus a ja.

A dnes zápasíš s nedostatkom vlastného a stáleho súboru.

Ustavične zápasíme s fluktuáciou ľudí v súbore. Jedna vec sú priestory, fungovanie organizácie, ktorú vieme zabezpečiť štvoria. A hľadacie vec je herecký tím. Divadlo bez hercov je smiešne divadlo. Neviem, či je vôbec možné mať na Slovensku v nezávislosti divadle s hercami. Už som voči tomu začala roky skeptická. Zo štyroch hercov, s ktorí mi sme v roku 2003 začínali, nezostal jeden. Dôvody boli rôzne [komerčné záujmy, štúdium, úmrtie, materstvo]. Hercom nám kážeme poskytnúť interný pracovný priestor a na druhej strane, ak by sme to dokázali, by sme sa líšili od kamenných divadiel. Herec musí hrať v inscenáciách, s ktorými je stotožnený, ale dostáva za ne platné začarovaný kruh. Je veľmi ľahké nájsť hercov, ktorí by rovnako mysleli. To je podľa mňa najzásadnejšie. Nájst hercov, ktorí by súboru „oddaní“. Ľahké je to zvlášť aj preto, že Pôtoň už má svoju história a každý,

ide, akoby prichádzal do cudzieho súboru, cudzieho divadla, cudzieho prostredia. Našu snahu momentálne je, aby sme spopracovali s niektorými hercami aspoň na ďalších projektoch. Aby sme sa mohli spozať, a aby aj oni mali šancu rozhodnúť sa, či súču pracovať v takomto type divadla. A to je hodobý proces. Podarilo sa nám vybudovať vzťah s Henriettou Rabovou, ktorá s nami permanentne spolupracuje.

Aš pocit, že ta kategória „nezávislé divadlo“ niečomu zaväzuje? Čím sa lísi od kamenných divadiel?

Pôtoni máme kumulované funkcie; herec je len hercom, manažér nie je len manažérom, režisér nie je len režisériom. Niekedy je veľmi náročné, ale zároveň je to obohacujúce. Teší ma, ak môžem z času na čas odbehnúť z režisérskej stoličky k výkresom (návrhy kostýmov), k šijaciemu stroju (šitie kostýmov), vareške (príprava premiérovej recepcie), alebo len tak vyjst na prechádzku (s praktikami pod pazuchou). Ale oproti kamennému divadlu je pre mňa zásadný rozdiel v možnosti rozhodnúť sa, či chcem, alebo nechcem do projektu. Zvyšok v podstate funguje ako kamennom divadle. Máme svoj repertoár, ktorom musíme rátať aj s komerčnými aktami, rovnako ako v kamennom divadle. S komerčnou aktivitou musíme byť všetci v tíme sporiadani. Všetci musíme vedieť, prečo to bime. Dôvodom nemusia byť vždy len peniaze. Stáva sa, že chceme osloviť nejakú skupinu, ktorej potom ponúkneme inak zamerané alebo náročné projekty.

Na príklad?

Na mňa sú dôležité vzdelávacie projekty, prečo v kamenných dividlách veľmi chýbajú.

foto: M. Ditte

Myslím si, že sme zabudli na to, že diváka si treba vychovať. Stažujeme sa, že diváci chodia na druhotriedne muzikály a páči sa im to. Ale svojím spôsobom sme za to zodpovední. Ak im neukážeme niečo iné a nenaučíme ich vnímať, divadlo sa vytratí a budeme hrať iba sami pre seba. Divadelníci si budú hrať iba pre divadelníkov. A v podstate to dnes aj tak funguje. Divadlo sa stáva intelektuálnou záležitosťou a základná funkcia divadla sa stráca. Divadlo by podľa mňa malo byť pre masy a masy by mu mali rozumieť.

A to chceš dosiahnuť vzdelávacími projektami.

Samozrejme, nevidím to ružovo, to by bolo veľmi naivné. Ale myslím si, že pre divadlá je to cesta. Keby sa divadlá zamerali na to, že ľudí treba učiť, a stlmili kvantitu svojej tvorby v prospech vzdelávania, tak by sa to po rokoch ukázalo. Aspoň na dvadsaťtich divákoch.

Pre teba je možno výchova divákov dôležitejšia preto, že si mimo Bratislavu. Netužila si niekedy pracovať v Bratislave?

Nie. Bratislava ma fascinovala ako dieťa z dediny. Galérie a múzeá. Mama ma brávala do divadla... vtedy som tam chcela bývať. Dnes už to pre mňa fascinujúce nie je. Bratislava ma unavuje.

Divadlo Pôton má za sebou ochotnícku miulosť, no už dlho funguje ako profesionálne divadlo. Nebojíš sa, že ta názov Pôton stále posúva do kategórie, v ktorej by si nechcela byť?

V istom zmysle je to tak. Veľa ľudí sa nevie zoorientovať, či sme profesionáli, alebo amatéri. Najmä teraz, keď sme prešli do Bátoviec, sa budú produkciu veľmi ľahko predávať inscená-

cie. S odstartovaním nového obdobia spojeného s priestorom aj s tvorbou uvažujeme aj o zmene názvu.

Pôtoň sa prestáhovala do Bátoviec. Prečo tam?

Divadelný klub nám nestačil. Platili sme vysoké nájmy a nevyriešil nám problém, kde skúšať. Bol to iba prezentačný priestor pre malé produkcie. Už nás prestalo baviť kočovať po Leviciach zo skladu do kancelárie, z kancelárie do klubu a z klubu do prenajatých kultúrakov. Okrem toho, že nás to unavovalo, spálili sme veľa nafty. Opäť sme hľadali priestor. Priestor, v ktorom by bolo všetko. Sklady, kancelárie, divadelná sála, štúdio, izby pre hostujúcich umelcov. Takýto priestor sa nám nepodarilo získať v Leviciach, ale objavili sme kultúrny dom v Bátovciach (10 km od Levíc), ktorý bude po rekonštrukcii plne vyhovovať našim požiadavkám. Získali sme ho od obce do tridsaťročného bezplatného prenájmu. Neočakávame, že za nami budú chodiť masy divákov, ale tí, ktorí si za nami našli cestu do Levíc, nájdú si cestu aj do Bátoviec. Dôležité je, že konečne máme priestor pre tvorbu a vzdelávacie projekty.

Stojí ti za to investovať toľko psychických aj fyzických sôl do nejakej budovy na dedine?

To neviem. Stále si kladiem otázku, či je toto dobrá cesta a či by nebolo pre mňa lepšie hostovať v divadlách. Alebo či nerobiť niečo úplne iné ako divadlo. Neviem si na to odpovedať. Ale kolotoč už je spustený a nemôžem z neho vystúpiť, lebo mám zodpovednosť voči ľuďom, ktorí sú v tom so mnou a tiež tvrdohlavosť naplniť ideu, ktorú som si vytýčila. Sú v tom roky premýšľania.

Aká to je idea alebo vícia?

Zostaviť súbor, ktorý bude fungovať aspoň

desať rokov. Aby v ňom boli ľudia, ktorí vedia, prečo sú spolu. Aby každý mal svoj jasný cieľ. Aby vedeli, prečo chcú byť v tomto divadle, prečo s týmito ľuďmi.

Máš na mysli vytvorenie komunity?

Podľa toho, čo komunita je. Toto slovo je dnes už sprofanované, všetci ho vnímajú s odstupom. Mojm zámerom nie je vytvoriť skupinu ľudí, ktorí budu spolu dvadsaťtri hodín. Pre mňa je dôležité pracovať s ľuďmi, ktorých poznám a mám k nim vrúcny vzťah. Aby mohlo fungovať človečenstvo, nielen čisto pracovné vzťahy. Vedieť o sebe, poznať sa, pomáhať si, inšpirovať sa, provokovať sa...

Čiže pre teba je vlastne divadlo rodina.

V tomto zmysle áno.

Mysliš, že si Divadlo Pôtoň v Bátovciach vytvorí také silné meno, že sa dostane do povedomia nielen v regióne, ale aj napr. u Bratislavčanov, ktorí sem prídu za Tebou?

Je dobré, aby o sa o nás vedelo. Napríklad kvôli hercom, ktorých chceme pre divadlo získať. Aby vedeli, do čoho idú, aby mali predstavu o našej tvorbe. Z tohto dôvodu je to dôležité. Ale nie je nevyhnutné, aby nás poznala široká verejnosc. Pri vzdelávacích projektoch sa zameriame sa na určité skupiny ľudí a budeme ich cielene vyhľadávať, oslovíme ich priamo. Nemusíme byť – a ani nikdy nebudem – známi ako Radošinské naivné divadlo. To nie je mojím cieľom ani túžbou. Inou térou je povedomie o Divadle Pôtoň u divadelných profesionálov – odbornej verejnosti. Môžeme sa súčasťou nezávislo, vždy však budeme závislí na aspoň morálnom ohodnotení svojej práce. Každý očakáva spätnú väzbu, a to nielen od divákov, ale aj od svo-

jich kolegov. V nezávislom divadle je potreba uznania existencie divadla a akceptovanie tvorby a práce o to väčšia, o čo menej veľkohubá je reklamná kampaň, masové návštevy divákov či svietielkujúce mená.

A dostávaš spätnú väzbu?

Veľmi mi chýba otvorená a úprimná diskusia, ktorú som zažila na amatérskych festivaloch. Trvalo mi dlho, kým som sa naučila prijímať kritiku, ale naučila som sa to. Hoci som nikdy nič nehovorila a vraj som tým veľmi rozčulovala povrch, vždy som si všetko zapamätala a myslím si, že to bolo vidieť aj na inscenáciach. Medzi profesionálmi je všetko zahmlnené, akoby sme sa báli navzájom si povedať „toto sa ti nepodařilo“. Ale vedť to je normálne, raz sa niečo podarí, raz nie. Hlavne nech sa hovorí!

Je to diplomacia alebo nezáujem?

Je to diplomacia, tiež je to nedostatok priestoru na publikovanie. Jeden odborný časopis je málo a pár riadkov v denníku o inscenácii predsa nemôžeme bráť ako recenziu, ktorej úlohou je analyzovať a pomenovať. Divadelné dianie na Slovensku nie je zmapované. Záujem kritiky sa často obmedzuje na kamenné divadlá, aj to väčšinou bratislavské. Od roku 2003 sme výprodukovali sedem divadelných inscenácií a realizovali trinásť vzdelávacích projektov pre divadelných profesionálov. V odbornom časopise bol publikovaný jeden článok o vzdelávacom projekte, nevyšla ešte žiadna recenzia. V denníkoch sa objavili tri recenzie, ak ten malý priestor možno takto nazvať. Beriem kritika ako partnera, ktorý mi môže pomôcť napredovať. Ako dramaturg zvonka. Pocitujem potrebu mať okolo seba okruh kritikov, ktorí sa budú zvonku pozerat na divadlo, a pomenujú, akým smerom sa uberať jeho tvorba.

Nemyslís si, že si natoľko režíne a štýlovo vyprofilovaná, že si aj tak pôjdeš svojím smerom bez ohľadu na to, čo ti kritik povie?

Nemyslím si, že som vyprofilovaná. Je tu sice niečo, čo inscenácie spája dohromady, ale pri každej sa snažím o niečo iné. Vždy mám iný cieľ. A vždy príde niečo iné, čo si chcem vyskúšať.

Dramaturg Michal Ditte je často aj autorom; nebojiš sa únavy materiálu?

Môžeme sa veľmi ľahko zacykliť. Ale radi spolupracujeme aj s inými tvorcami, takže ak budeme mať divadlo v takom stave, že budeme môcť pozvať nových ľudí, mladých tvorcov, urobíme to. Zároveň to zabezpečí, že sa neunavíme a budeme pokračovať ďalej.

Prišla si na VŠMU ako žena s vlastným názorom a aj režijnými skúsenosťami. Mohla Ti škola ešte niečo dať?

Ked som išla na VŠMU, v podstate som mala prax za sebou - šesť rokov vedenia súboru. Ale cítila som, že mi chýba teoretické vzdelanie.

Iveta Jurčová – režisérka a umelecká šéfka Divadla Pôtočn. Na VŠMU absolvovala odbor divadelná režia. Je aj autorkou vzdelávacích projektov [Fabula Rasa, Gilotína, Hovor so svojim susedom. Rozum a vášeň, Impulz], od roku 2002 pôsobí ako metodička pre divadlo na Národnom osvetovom centre a od roku 2008 vyučuje hereckú tvorbu na Bábkomnom konzervatóriu v Nitre. Okrem Divadla Pôtočn realizovala svoje inscenácie v Mestskom divadle Zlín, v Mestskom divadle Bratislavu a v Bábkom divadle Žilina.

Inszenácie:
Ivan Bulovčan: *Slučka pre dvoch* (Divadlo Pôtočn, 2000)

A to mi škola naozaj dala. Nečakala som, že ma niekto naučí režírovať, asi sa to ani nedá. Zároveň som tam spoznala predovšetkým hercov, s ktorými som si vyskúšala prácu na školskej inscenácii a teraz ich môžem osloviť. Kontakty sú neoceniteľné. Ale znova mi chýbala spätná väzba na inscenácie, otvorené fórum, diskusia. A tá je v škole, v procese tvorby a učenia sa, ešte dôležitejšia ako v praxi.

Musela si ako žena zvlášť bojovať o svoje miesto v divadelnom svete?

Tým sa nezaoberám. V divadle každý musí bojovať o svoje miesto, o svoju pozíciu. Na Slovensku je to zložité. Sme malá skupina ľudí, všetci sa poznáme a preto je prirodzené, že sa spolupráca rieši cez kamarátske vzťahy. Neviem si predstaviť, že by som prišla do nejakého divadla, predstavila im svoj projekt a víziu a divadlo by ma prijalo. Toto by sa malo zmeniť, ak chceme mať všetci rovnaké šance, najmä mladí tvorcovia, ktorí práve skončili školu. Divadlo možno prichá-

Karol Horváth: *Ochladzuje sa...* (Divadlo Pôtočn, 2000)

Zuzana Ferenczová: *O chytré princezně* (Mestské divadlo Zlín, 2000)

Michal Ditte: *Kvik story* (Divadlo Pôtočn, 2001)

Kalinka Búr: *Ubu* (Divadlo Pôtočn, 2002)

Milan Uhde - Miloš Štedroň: *Balada pre banditu* (Mestské divadlo Bratislava, 2003)

Sofokles: *Antigona – L' amour* (Divadlo Pôtočn, 2003)

Michal Ditte: *Dve slová Belisy Súmracnej... príbeh Ewy Luny* (Divadlo Pôtočn, 2004)

F. G. Lorca: *Vonias jazmínom* (Divadlo Pôtočn/Kompánia Szinhász, 2004)

Michaela Rosová: *Doma je doma* (Divadlo

dza o mnoho talentov a o inscenácie, ktoré by mohli byť provokatívne.

Nevnímaš u seba réžiu ako prejav mužského princípu?

Nie. Veď aj v rodinách viac-menej vedie žena, len sa o tom toľko nehovorí. Ja ako žena - režisérka lepšie rozumiem žene - herečke. Ale predpokladám, že muž - režisér zase lepšie rozumie mužovi - hercoví. Je to prirodzené. Zábrany voči ženám - režisérkam možno pramenia z toho, že je to iný spôsob práce. Premieta sa do neho žena - matka. U mňa určite. Sú to pre mňa dve funkcie, ktoré sa prelínajú a dostávajú sa do práce. Materstvo sa nedá odstrhnúť. Ako sme už spomíinali, pre mňa je aj súbor ako rodina.

DÁRIA FEHÉROVÁ
divadelná kritička

Poznámka: V súvislosti s rozhovorom s I.Jurčovou uverejňujeme aj materiál Rozprávka o Bátovciach na s. 30.

Pôtočn, Fabula rasa 2005, 2005)

Uršula Kovalyš: *Maková panna* (Divadlo Pôtočn, 2005)

Ingmar Bergman: *Šepoty a výkriky* (Divadlo Kaplnka, VŠMU, 2005)

Michal Ditte: *Tri Matrioshki* (Bábkové divadlo Žilina, 2006; ako projekt pre dospelého diváka)

William Shakespeare – Michal Ditte – Iveta Jurčová: *Shake Shakespear Re_Macbeth* (Divadlo Pôtočn, 2007)

Zuza Ferenczová: *Rozum a vášeň* (umeenie 20. storočia v kabelke) (Divadlo Pôtočn, 2007)

Michal Ditte: *Terra Granus* (Divadlo Pôtočn, 2008)

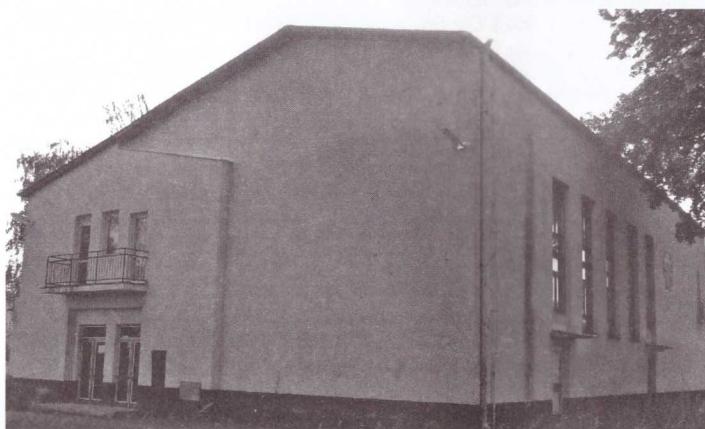
[ROZPRÁVKA O BÁTOVCIACH]

Kde bolo, tam bolo, bola raz jedna dedinka 10 km od Levíc a volala sa Bátovce. Uprostred Bátoviec bol veľký kultúrny dom, ktorý si nikto nevšímal. A tak pomaly chátral. Raz sa do starého „kulturáku“ pozreli mladí divadelníci z Divadla Pôtoň a rozhodli sa, že ho musia mať. Po dohode s dobrým radným pánom „kulturák“ získali a tak mu zaabezpečili šťastný a ruchom naplnený život na najbližších tridsať rokov.

Vizualizácia budovy Divadla Pôtoň.

autor: Ing. arch. J. Antal

Kultúrny dom v Bátovciach.

foto: M. Ditte

Divadlo Pôtoň plánuje v kultúrnom dome niekoľko aktivít: tvorba a prezentáciu samotného Divadla Pôtoň, workshopy a vzdelávací projekty zamerané na rôzne druhy umení a pre rôzne cieľové skupiny a prezentáciu slovenských i zahraničných umelcov. Tieto činnosti vyžadujú špecifické priestory, preto už teraz prebiehajú na budove rekonštrukčné práce.

Rekonštrukcia má niekoľko etáp. Na prízemí sa bude rekonštruovať veľká sála, kde je javisko a hľadisko asi pre 150 – 200 ľudí. Na poschodí bude malé štúdio, ktoré bude slúžiť ako priestor na skúšanie a prezentovanie komorných inscenácií a tiež ako pracovňa priestor pre workshopy. Na poschodí bude zároveň administratívny priestor a 2 – 3 izby pre hostujúcich umelcov. Do plánu patrí aj nadstavba, kde by mali byť kapacity na ubytovanie pre umelcov, ktorí budú prizývať k rôznym projektom. Bátovský priestor by tak fungoval ako ich rezidencia.

Súčasťou rekonštrukcie je aj úprava vonkajších priestorov – budova je obkolesená parkom. Aby sa zútlutili vnútorné priestory, pred všetkým foyer, v ktorom sa stretávajú diváci i herci a spoločne debatujú, scénograf Tomáš Žiška prišiel s myšlienkou pripraviť v ňom v lete workshop pre scénografov. Nazval ho „Srdce priestoru“ a jeho hlavnou myšlienkou je priestor ako umelecké dielo.

Napriek rekonštrukčným prácам na budove Divadlo Pôtoň tvorí nadálej. V decembri sa uskutočnilo prvé uvedenie projektu *Bez servisovky* (work in progress). Text predstavujú materiály zozbierané z rozhovorov s herečkami spracované do monológu. V júni Divadlo Pôtoň pravuje dramatizáciu Švantnerovej *Nevesty hôľ* ako pouličné divadlo. Zároveň bude pokračovať vo vzdelávacích projektoch a workshopoch pre verejnosť i profesionálov, ako sú *Kultúra k Tebe*, *Rozum a váš Impulz*.

A zazvonil zvonec a ... rozprávke azda nebude koniec, ale zmení sa na realitu.